

5.3 Secció de literatura / Literaturwissenschaftliche Sektion

Dijous 22	
U5/01.18	
9:00-10:30	Vicent Martines Peres (ISIC-IVITRA, Universitat d'Alacant/RABLB): El discurs identitari en la historiografia i la narrativa cavalleresca catalanes: la perifèria que esdevé centre
	U5/01.18 U5/02.18
	Inga Baumann (Universität Tübingen): Aquesta monstruosa bifurcació de la nostra ànima. La monstruositat de la identitat catalana des del catalanisme vuitcentista a Emili Teixidor
	Giuseppe Grilli (Università degli Studi Roma Tre/RABLB): Gimferrer una veu, diverses llengües i el llenguatge de la imatge poètica
	Carles Cortés Orts (Universitat d'Alacant): De la perifèria al centre: reflexions sobre la llengua catalana de l'escriptora Isabel-Clara Simó
	Patrizio Rigobon (Università Ca'Foscari): On acaba el desert i el món: reflexió sobre els "límits" a Eugeni Xammar i Gaziel
	Belén Lozano Sañudo (Universitat d'Alacant): La influència de la publicació de literatura catalana per a xiquets i la traducció dels clàssics de la literatura infantojuvenil al català al Noucentisme en la consolidació del sentiment d'identitat catalana
	Veronica Orazi (Università degli Studi di Torino) : La trilogia sobre la identitat catalana (2011-2015) de Jordi Casanovas
U5/01.18	
14:00-15:30	Joan Ramon Veny Mesquida (Universitat de Lleida): "Com si cap literatura exterior existís": formes de la identitat en l'obra de creació de J. V. Foix

14:00- 15:30	Dijous 22	
	U5/01.18	U5/02.18
	Jordi Garcia Miravet i Irene Klein Fariza (Universitat de València): La perifèria d'ahir i de hui	Sara Antoniazzi (Universitat Ca' Foscari/Universitat Pompeu Fabra): L'altra Barcelona: viatges excèntrics fora ciutat
	Artur Garcia Fuster (Universitat de Zadar/Universitat de Barcelona): Intentat mequinensana: la "creació" de Jesús Moncada	Vicent Salvador (Universitat Jaume I): Perifèries locals: literatura i identitat en un barri de València
Santiago Vallés (Universitat de València): L'obra identitària d'una revista literària: Taula de Lletres Valencianes	Josep Marqués Meseguer, (Universitat de Perpinyà Via Domícia): 'El cosit' i 'el trencat' en l'obra de Jordi Pere Cerdà. Aspectes espacials en una literatura al centre de la frontera	
U5/01.18		
16:00- 17:30	Vicent Josep Escartí (Universitat de València): "El cronista Beuter i altres historiadors del XVI en la construcció de la imatge nacional dels valencians"	
	Eulàlia Miralles (Universitat de València/IIFV) i Albert Rossich (Universitat de Girona/ILCC): De les quatre barres a les flors de lis: variants d'autor i l'alineació política en el <i>Vexamen</i> de Francesc Fontanella	Enric Balaguer (Universitat d'Alacant): Globalització i identitat: alguns apunts en la narrativa catalana actual
	Vicent Baydal Sala (Universitat Pompeu Fabra): Primer catalans i aragonesos, més tard valencians. La formació de la identitat col·lectiva valenciana durant la baixa edat mitjana	Irene Mira (Universitat d'Alacant): Pàtria i escriptura: el País Valencià en l'obra de Vicent Andrés Estellés

9:00-10:30	Divendres 23	
	U5/01.18	
	Antonio Cortijo Ocaña (University of California-Santa Barbara): Joan Roís de Corella com a normalització del cànon cultural català	
	U5/01.18	U5/00.24
	Antoni Furió i Ferran Garcia-Oliver (Universitat de València): Marc de lleialtat en competència: Regne de València, Corona d'Aragó, Catalunya	Anna Esteve (Universitat d'Alacant): De la perifèria al centre: la construcció d'un símbol nacional a través de la biografia de Raimon, de Joan Fuster
	Abel Soler (Universitat de València): Borgonya i l'Imperi Alemany en la novel·la cavalleresca <i>Curial e Güelfa</i>. El centre d'Europa vist des de la perifèria	Xavier Vall i Solaz (Universitat Autònoma de Barcelona): Discursos existencials sobre la col·lectivitat
Pep Valsalobre & Marta Castaño (Universitat de Girona/ILCC): De l'origen central a l'afirmació perifèrica. Estratègies de consolidació d'una literatura barroca culta	Adolf Piquer Vidal (Universitat Jaume I de Castelló): Identitats de frontera en la narrativa valenciana dels anys setanta	

		Divendres 23	
		U5.00/24	
14:00 - 15:30	Josep Murgades (Universitat de Barcelona) Identitat i estructura: les dones altres de La Ben Plantada		
	U5/01.18	U5/00.24	
	Mireia Ferrando (Universitat de València): Temps d'innocència, de Carme Riera: retorn als orígens mallorquins	Adrià Martí-Badia (Universitat de València): La qüestió identitària i el nom de la llengua catalana: els discursos entre centre i perifèria (1858-1906)	
	Jordi Oviedo Seguer (Universitat Catòlica de València «sant Vicent Ferrer»): La identitat nacional en l'obra de Vicent Andrés Estellés: "una enaltida condició"?	Patrick Heinzer Nation-building a l'andorrana: Un anàlisi de l'andorranitat dins de Frontera endins	
		U5/01.18	
16:00 - 17:30	Gabriel Ensenyat (Universitat de les Illes Balears): "Ego magister Raymundus Lul catalanus". La identitat de i sobre Ramon Llull a l'Edat Mitjana		
	U5/01.18	U5/00.24	
	Òscar O. Santos-Sopena (Universidad Antonio de Nebrija): Identitat, formació i maduresa de la llengua i cultura catalana: el prehumanisme de Ramon Llull	Margalida Pons (Universitat de les Illes Balears): L'ús simbòlic del masoquisme com a correlat de la repressió identitària (victimistes i eufòrics en la creació catalana recent): una mirada des de la teoria dels afectes	
	Alaitz Zalbidea Berenguer (Universitat de València): Llengua i nació en Nicolau Primitiu Gómez Serrano	Isabel Marcillas (Universitat d'Alacant): Veus de frontera: cap a una didàctica de la catalanitat	

Antoniazzi, Sara (Universit  Ca' Foscari/Universitat Pompeu Fabra)

L'altra Barcelona: viatges excèntrics fora ciutat

Aquesta comunicació és una aproximació a l'estudi d'una forma peculiar de viatge que trobem en una sèrie de llibres publicats a partir dels anys noranta del segle passat: el viatge a i per la perifèria de la gran ciutat. Amb aquest prop sot s'analitzen tres llibres d'escriptors catalans contemporanis – *Off Barcelona. Itinerari iniciàtic fora ciutat* (1993) de Ignasi Riera, CAT. *Un angl s viatja per Catalunya per veure si existeix* (2001) de Matthew Tree, y * ltima oda a Barcelona* (2008) de Lluís Calvo i Jordi Valls – que tenen com a tema central el viatge pels barris perifèrics i els suburbis de Barcelona. Aquests textos permeten reflexionar sobre la forma que adopta el viatge entre finals del segle XX i principis del segle XXI. En ells s'estableixen formes de viatjar alternatives al turisme de masses i noves maneres d'observar, percebre i entendre l'espai urbà, alhora que es replantegen les tradicionals dicotomies centre/ perifèria, proper/ llunyà i familiar/ exòtic. Analitzar  els textos de Riera, Tree, Calvo i Valls centrant-me en tres aspectes principals: la reivindicació de la perifèria enfront de l'habitual primacia de l'atractiu o interès del centre; l'actitud dels viatgers cap als llocs que visiten; la preferència per mitjans de transport d' s quotidià (tren, metro, autobús) i l'acte de caminar com a estratègia per renovar la percepció de la ciutat i reapropiació de l'espai urbà.

Balaguer, Enric (Universitat d'Alacant)

Globalització i identitat: alguns apunts en la narrativa catalana actual

En aquesta comunicació em propose analitzar aspectes sobre la globalització i alguns dels seus efectes en la literatura catalana. Tractar  de contestar-me preguntes com: la globalització ha canviat el centre de la nostra literatura? L'escriptor català mira de reüll un lector fora del domini lingüistic català? Afecta la globalització a la temàtica de les obres? Les categories d'espai i de temps són diferents? Les obres d'alguns autors busquen el reflex de l'univers globalitzat, ací, a la nostra casa?

En un altre ordre de coses, les xifres de població estrangera censada el 2015: 1.000000 a Catalunya; sobre 787. 000 al País Valencià i 224.000 a les Illes (2013), conviden a interrogar-nos sobre si hi ha un reflex, en la nostra literatura, de la diversitat cultural i lingüistica que caracteritza la nostra societat. I en quines novel·les i relats i de quina manera?

Tractarem de contestar totes aquestes qüestions analitzant aspectes de les obres d'autors com Sánchez-Pinyol (*La pell freda*), Joan

Benesiu (*Gegants de gel*), Manuel Baixauli (*Cinquena planta*), Carles Casajoana (*L'últim home que parlava català, El melic del món*) Melcior Comes (*Viatge al centre de la Terra*), Najat El Hachmi (*Jo també sóc catalana, L'últim patriarca, La filla estrangera*), Pius Alibek (*Arrels nòmades*), Jovi Lozano-Séser (*El traductor*), Francesc Serés (*La pell de frontera*) i d'altres.

Baumann, Inga (Universitat Tubingen)

Aquesta monstruosa bifurcaci3 de la nostra ànima. *La monstruositat de la identitat catalana des del catalanisme vuitcentista a Emili Teixidor*

En la meua contribuci3 analitzar la novella *Pa negre* d'Emili Teixidor en clau identitària i intertextual. La novella conta la formaci3 sentimental de l'Andreu, fill de vençuts obrers i republicans, durant la postguerra espanyola. Amb el pare a la pres3 i la mare vivint i treballant a una col3nia tèxtil de la Plana de Vic, l'Andreu creix a la masia del seu oncle, passa pel sistema educatiu franquista i finalment es decideix a viure amb una família de l'alta burgesia afecta al règim que li promet un futur més digne en del m3n dels vencedors.

El jove protagonista – una allegoria del poble català – està vivint un conflicte entre temperament i voluntat, entre sentiments i seny. Aquest conflicte entre les dues forces correspon a una lluita entre la personalitat collectiva verdadera del noi, la identitat catalana, i la seva personalitat collectiva nova superposada, la identitat espanyola nacionalcatolicista imposada pel Règim; aquesta lluita acaba creant una nova identitat híbrida i problemàtica, que el narrador-protagonista qualifica de monstruosa. Amb la seva descripci3 de la Catalunya franquista – una Catalunya degenerada, desnaturalitzada i monstruosa – Teixidor connecta amb el discurs identitari del catalanisme regeneracionista del segle XIX i de principis del segle XX. Intentar analitzar les referències intertextuals de *Pa negre* a hipertextos catalanistes anteriors per a arribar a una interpretaci3 ms profunda del concepte de catalanitat presentat en la novella.

Baydal Sala, Vicent (Universitat Pompeu Fabra)

Primer catalans i aragonesos, més tard valencians. La formaci3 de la identitat collectiva valenciana durant la baixa edat mitjana

Des de la publicaci3 de *Qesti3 de noms* (1962) fa més de 50 anys per part de Joan Fuster, que advocava per estudiar 'la durada i les condicions de la nostra unanimitat en el gentilici', sota el nom genèric

de 'catalans', entre catalans, valencians i mallorquins, són nombrosos els estudis que s'han dedicat a la qüestió identitària i gentilícia d'aquests tres pobles durant la baixa edat mitjana, especialment en els darrers anys.

Fent recull de les aportacions realitzades i mitjançant l'exposició d'una recerca pròpia, en aquesta comunicació es tractarà el procés de formació de la identitat col·lectiva valenciana des del moment de la creació del Regne de València el 1238 per part de Jaume I fins a finals del segle XIV, quan el gentilici valencià es consolidà plenament. En aquell procés cal destacar un factor menystingut fins el moment: el paper en el desenvolupament polític del Regne de València de la noblesa aragonesa, que amb la seua persistent oposició als Furs de València generà una forta cohesió de la resta d'agents polítics entorn d'unes lleis i d'un territori que portaven el nom de 'valencians'. Així, s'hi mostrarà que la creació d'un gentilici propi per als habitants del territori valencià, independentment dels seus orígens catalans o aragonesos, estigué estretament vinculada a les lluites jurídiques i polítiques que tingueren lloc entre les primeres generacions de colonitzadors i a la seua pacificació final a través de la consolidació i legitimació de les Corts valencianes com una de les principals institucions de govern del regne.

En la part final de la comunicació es compararà el cas dels valencians amb el dels mallorquins, semblant quant a la formació d'una identitat privativa per qüestions polítiques, alhora que diferent per diverses raons relacionades amb l'origen dels pobladors del regne, l'àmbit i el grau de projecció de les institucions col·lectives i la pròpia composició de la societat mallorquina durant la baixa edat mitjana.

Cortijo Ocaña, Antonio (University of California-Santa Barbara)

Joan Roís de Corella com a normalització del cànon cultural català

In the second half of the 15th century, European literature underwent a process of self-reflection in the so-called *materia de amore* that had started with the prose of Petrarch and Boccaccio a few decades earlier. The analysis of emotion in literature signaled the appearance of the individual in the new Mediterranean urban milieu of the period. Corella gathered in his *Mythological Proses* some of the typical motifs of Ovidian love literature reframing them and allowing the male and female voices alike to express their inner feelings, frustrations, and desires. Prose vs. verse (as in the song-book genre) and a narrative framework reminiscent of the Italian *cornice narrativa* put his technique in the direction of the modern novel. In

addition, his use of the Catalan language opened the way to the formation of a *national* canon that included philosophers, historians, poets, and novelists.

Cortés, Carles (Universitat d'Alacant)

De la perifèria al centre: reflexions sobre la llengua catalana de l'escriptora Isabel-Clara Simó

Actualment, la figura d'Isabel-Clara Simó (Alcoi, 1943) esdevé un autèntic referent dins les lletres catalanes contemporànies. Si ens fixem en aquesta etapa més actual com a narradora, l'escriptora segueix un procés inesgotable de creació, destacant especialment per conrear un estil molt marcat, sobretot dins els seus escrits de ficció, on analitza profundament el comportament i les actuacions dels éssers humans davant les adversitats que el destí va obsequiant-los.

Però si cerquem amb més atenció les seues primeres passes, ens toparem amb una Isabel-Clara Simó periodista, caracteritzada per la ironia i per l'humor sagnant amb què dota els seus articles contestataris, on denuncia tota mena d'injustícies socials. En aquesta primera etapa comencem a traçar un perfil de l'autora singularitzat per la seua ideologia nacionalista, independentista i feminista.

En la nostra anàlisi ens centrem en les aportacions de caire més periodístic de l'escriptora qui, des de la seua condició de valenciana, aborda els principals reptes que en els últims quaranta anys han assetjat el discurs sobre la identitat lingüística catalana. Ens referim, principalment, als volums de proses com *Sobre el nacionalisme (carta al meu nét)* (2000), *En legítima defensa* (2003), *Si em necessites, xiula* (2005), *Adéu, Boadella* (2008) o *Els racons de la memòria* (2009).

Ensenyat Pujol, Gabriel (Universitat de les Illes Balears)

"Ego magister Raymundus Lul cathalanus". La identitat de i sobre Ramon Llull a l'Edat Mitjana

Ramon Llull no va escriure cap obra concreta relativa a aspectes que ara entenem per identitaris ni hi va dedicar reflexions específiques. El seu projecte té com a referent el conjunt de la Cristiandat, amb l'afany d'expandir-la a través de la conversió. Això no obstant, en determinats aspectes, hi traspua un cert discurs identitari, si més no de caràcter cultural, que hem de relacionar amb l'arribada a Mallorca dels colonitzadors de la postconquesta de 1229. Aquells mallorquins eren descendents, molt majoritàriament, de pobladors catalans, com era el cas, sense anar més lluny, del mateix Llull i de la seva esposa. I el Beat reflecteix aquesta realitat en els diversos aspectes que comentarem, alhora que hom també el vinculava a un origen comú

català. A més, pel que fa a la qüestió lingüística, cabdal en temes d'identitat, Lluís és un dels creadors del català literari.

Escartí Soriano, Vicent Josep (Universitat de València)

El cronista Beuter i altres historiadors del XVI en la construcció de la imatge nacional dels valencians

Al segle XVI, els valencians -com la resta dels territoris de la Corona d'Aragó- passen a formar part d'un vast imperi comandat pels Àustries i amb centre administratiu a Castella. Els historiadors -constructors en bona mesura de la identitat de les nacions- es troben davant un nou panorama que afectarà el contingut de les seues obres, de la llengua emprada i, clarament, de la ideologia en què es basen. Beuter n'és un exemple paradigmàtic, però també Vicià o Gómez Miedes donen mostres d'aquest canvi. En aquesta ponència reflexionem sobre aquests casos i d'altres que evidencien les noves línies que es començaven a traçar durant el Cinccents.

Esteve, Anna (Universitat d'Alacant)

De la perifèria al centre: la construcció d'un símbol nacional a través de la biografia de Raimon, de Joan Fuster

L'any 1964 l'editorial Alcides publicava, en el volum número 16, la biografia *Raimon*, escrita per Joan Fuster; s'iniciava així la projecció del jove cantautor de Xàtiva en l'àmbit català. En aquesta comunicació pretenem analitzar el paper que juga aquesta biografia en la construcció d'una identitat valenciana que, des de la perifèria (Xàtiva, País Valencià), esdevé centre del moviment de La Nova Cançó i participa del reviscolament d'una identitat nacional catalana.

Amb aquest propòsit, mirarem de contextualitzar, primerament, aquesta obra dins la trajectòria de l'assagista valencià, sobretot en relació amb la seua contribució, del tot fonamental, per la normalització cultural i literària; en paral·lel, doncs, amb el seu paper de propulsor d'editorials i revistes, tertúlies i d'estudis de la literatura catalana contemporània i la història cultural valenciana, amb l'objectiu —cal subratllar-ho— de superar una infraestructura molt 'regionalitzada' (Simbor 2012: 12). Aquestes referències ens permetran passar, tot seguit, a definir i analitzar-ne les característiques de la biografia que elabora sobre la figura, encara en formació, de Raimon per valorar la naturalesa dels moments i escenes que tria l'assagista valencià per bastir un relat identitari del cantautor que participa d'un relat cultural compartit i contribueix a la cohesió nacional. Aquest, si més no, és una de les intencions de la col·lecció 'Biografies populars' de l'editorial Aedos en què es publica.

Així doncs, ens interessarà especialment posar de relleu els mecanismes i els trets de què ser serveix el gènere biogràfic — a partir dels estudis clàssics de Dosse i Madelénat— en la construcció de la identitat del jo protagonista.

Altrament, serà un propòsit secundari comparar aquesta biografia amb un altre text de naturalesa autobiogràfica escrit pel mateix Raimon, gairebé vint anys després: el seu dietari *Les hores guanyades* (1982), reeditat al 2012 amb el títol *La vida immediata. 1981. Diari de treball*. Contrastar el discurs en tercera persona que construeix Joan Fuster en la biografia amb el discurs fragmentari del dietari de Raimon en primera persona, permetrà reconstruir amb tota la seua complexitat i perspectiva la imatge pública d'aquest artista que, des de Xàtiva, s'erigeix en símbol de reivindicació nacional a partir del fenomen de La Nova Cançó.

Ferrando, Mireia (Universitat de València)

Temps d'innocència, de Carme Riera: retorn als orígens mallorquins

Ja fa més de dues dècades de la irrupció de Carme Riera en el camp de les lletres catalanes, amb la publicació del cèlebre recull de contes *Te deix, amor, com a penyora* (1975). Aquell llibre, juntament amb el que el va seguir, *Jo pos per testimoni les gavines* (1977), contribuïren a definir la personalitat, tan singular com irreductible, de la que avui és una de les figures més destacades de la narrativa catalana actual. Una personalitat que des de bon començament, a través del testimoni literari i extraliterari, deixava clara la seua indissoluble mallorquinitat. No obstant això, si ens fixem més detingudament en la seua trajectòria literària, concretament en les setze obres de narrativa que ha publicat fins a l'any 2015, ens adonem que l'ús de la variant mallorquina ha minvat considerablement, tot i que la majoria dels seus personatges continuen tenint vincles directes o indirectes amb l'illa de Mallorca. Si bé Mallorca no ha desaparegut de la seua literatura, la llengua literària s'ha vist afectada segurament per la necessitat d'arribar a un públic més ampli. No debades, l'escriptora viu des dels anys setanta a Barcelona, on és catedràtica de la seua Universitat Autònoma.

No és fins a l'any 2013, amb la publicació de les seues memòries d'infantesa, que porten per títol *Temps d'innocència*, que l'autora retorna al dialecte mallorquí que tanta singularitat i renom li va aportar en els seus inicis. El fet de ser una obra elaborada en clau autobiogràfica i no ficcional, li permet manifestar obertament la seua actitud sobre el conflicte entre un món desaparegut i en certa manera idealitzat, que vol transmetre a la seua néta, i els imperatius de la globalitat comunicativa, que la porta a recórrer a l'estàndard barceloní. L'obra ens fa veure que l'ús de la variant nadiua del català

està unit a unes vivències personals, en definitiva, a la seua identitat. El retorn a la infantesa la porta a presentar, a més a més, la Mallorca dels anys cinquanta com una mena de personatge que la interpel·la constantment.

Furió, Antoni (Universitat de València/Institut d'Estudis Catalans)

Garcia-Oliver, Ferran (Universitat de València)

Marc de lleialtat en competència: Regne de València, Corona d'Aragó, Catalunya

Els processos de construcció nacional, més enllà de les temptacions essencialistes que fan remuntar l'origen de les nacions i, doncs, de la 'identitat nacional' a la nit dels temps, i més enllà també de la simplicitat de fixar-la com un fet el naixement del qual es pot datar amb precisió exacta, són processos extremadament complexos. Els contextos socials i econòmics, i les seues variacions, aporten claredats a l'emergència i evolució de les identitats nacionals. Atès, però, que es tracta al cap i a la fi de l'ordit d'un pensament que orienta el passat, el present i el futur d'un col·lectiu social —un pensament que es mou en el terreny dels sentiments, el sistema de valors contemporani i una ideologia codificada—, l'anàlisi de les estructures polítiques i la pugna pel poder resulten imprescindibles. Aquest és el cas dels valencians i, val a dir també, dels mallorquins i dels catalans pròpiament dits. La qüestió fonamental no és tant la d'establir el naixement d'una 'identitat valenciana', perquè més prompte que tard aquesta havia de sorgir des del moment de la constitució del 'regne' amb les seues institucions i reglamentacions jurídiques pròpies. La qüestió fonamental és la d'esbrinar per què, en el si de l'estat de la Corona d'Aragó, els valencians, que sense cap mena d'escrúpol es reconeixien com a membres de la 'nació catalana', si més no fins ben entrat el segle XV, renunciaren a aquesta adscripció.

Garcia Fuster, Artur (Universitat de Zadar/Universitat de Barcelona)

Identitat mequinensana: la "creació" de Jesús Moncada

"Si acceptava a ulls clucs que l'antiga Mequinensa era pel cap baix el rovell de l'ou de la galàxia, el foraster intel·ligent s'hi trobava de seguida com a casa."

Amb aquesta sorprenent afirmació s'enceta l'últim llibre que publicà Jesús Moncada, *Calaveres atònites* (1999). Tot i el pudor de l'autor

de la Franja, en els seus inicis (*Històries de la mà esquerra*, 1981), a anomenar pel seu nom real Mequinensa –n’arriba a emprar fins i tot un fantònim com Cantalaigua en algunes ocasions–, a partir de la segona obra (*El Cafè de la Granota*, 1985), ja no s’està de res i la importància de la ubicació mequinensana de les històries, tant en els reculls de contes, com en les novel·les, va creixent obra a obra. De manera que acaba resultant cabdal per entendre-les. No pas perquè el poble de la ribera de l’Ebre tingués res *realment* de particular (Murgades, 2003) (més enllà del seu final tràgic sota les aigües d’un pantà), sinó per l’habilitat amb la qual Moncada, amb magnífica ironia (no exempta, a voltes, de cruessa) va saber convertir en mite la quotidianitat d’un poble. Així doncs, conte a conte, novel·la a novel·la, es va conformant tot un món literari basat en un podríem anomenar *mequinencentrisme*, que bascula amb eficiència entre la tendresa i la hilaritat al llarg de tota la seva producció.

No és una qüestió, només, d’espai o d’ambientació de les novel·les i dels contes (Martínez-Gil, 1991), ni tampoc de les suggestives i detallades descripcions (pràcticament pictòriques) amb les quals Moncada tenyia els relats; que també. Els seus personatges ens resulten especials i entranyables, sovint, per la manera exageradament (còmicament) orgullosa de ser mequinensans. Les opinions i actituds d’aquests personatges estan especialment treballades per donar una imatge del poble, com a col·lectiu, eminentment amable i positiva; àdhuc amb un fort component ideològic. És, la de Moncada (sobretot en els relats curts), una Mequinensa riallera, sempre amatent a fer tabola, «on l’església és sempre buida i als cinemes, al ball i als cafès, no hi ficaries ni una agulla» (*Calaveres atònites*, p. 29); promíscua, on les relacions extramatrimonials estan a l’ordre del dia i s’accepten amb naturalitat. De tendència política republicana i esquerrana, clarament antifranquista i on, fins i tot sovint, l’estament eclesiàstic està més pendent dels plaers terrenals que de preconitzar la paraula de Déu. Per altra banda, la branca conservadora de la vila (que existeix), la burgesia del poble, l’eclesiàstica (com ja apuntàvem) o la policia franquista, queden sovint ridiculitzades amb enorme sarcasme.

Sí, Moncada fa “quedar bé” els seus convilatans, ens en transmet una imatge positiva (només faltaria, és clar, es tractava de la seva vila). I és a través de la forta identificació d’aquests personatges amb el seu entorn (sobretot amb els rius Ebre i Segre, protagonistes com qualsevol altre, d’algunes de les històries) que també es va conformant una geografia que dibuixa, amb precisió en el lector, un imaginari mental de la geografia més pròxima a la vila, des del Baix Cinca, passant per la Ribera i arribant al Delta de l’Ebre. Un món on ciutats com Barcelona queden lluny (a dies de trajecte) i on sempre es parla amb displicència del “París de la França”.

La lectura atenta de la seva obra completa, a més, ens permet anar resseguint, també, el fil de la història d'Espanya des del segon terç del segle XIX (*Camí de sirga, Estremida memòria*) fins a la tardor del franquisme (*La galeria de les estàtues, Calaveres atònites*). Vist, tot això, des del punt de vista mequinensà que, al cap i a la fi, i sempre segons els seus convilatans (no deixem pràcticament mai de banda la ironia), "és el correcte".

I, no obstant això, la narrativa de Jesús Moncada va molt més enllà en altres aspectes narratològics (Gregori Soldevila, 2006). Però és aquest localisme i aquest retrat de la naturalesa humana el que l'ha portat a ser universal (Škrabec, 2005). Ja ho va afirmar el mateix autor: no escrivia per a cap públic en concret; ell, simplement, escrivia (Vidal, 2001). Col·locant Mequinensa i el seu entorn, això sí, com a punt ineludible del mapa literari català (i més enllà). I és que, qui pot voler viure en una gran ciutat del món, podent-ho fer al rovell de l'ou de la galàxia?

Garcia Miravet, Jordi (Universitat de València)

Klein Fariza, Irene (Universitat de València)

La perifèria d'ahir i de hui

La dicotomia centre-perifèria està molt present en els discursos polítics actuals i s'utilitza per a designar els territoris que ostenten més poder polític i econòmic (centre) respecte a altres (perifèries). L'ús d'aquests dos termes és més complex del que sembla a primera vista, ja que un mateix territori pot ser centre i perifèria alhora en funció de respecte a quin altre territori es compare. En el següent text analitzarem quina és la situació, en aquests termes, dels territoris de llengua i cultura catalanes, com s'ha desenvolupat aquesta relació al llarg de la història i quina és, al nostre parer, la proposta més adient per a afrontar els reptes en aquest nou segle.

1) Resistir al centre: Espanya contra la cultura catalana

L'Estat espanyol, com tots els estats plurinacionals, ha intentat, des dels seus inicis, acabar amb les llengües perifèriques del territori estatal per a consolidar el seu projecte d'estat classista i mantenir intactes els privilegis de l'elit que exerceix el poder. Aquesta pràctica és justificada amb la raó d'estat: "assumir i actuar d'acord als interessos propis de l'Estat". L'elit que exerceix el poder presenta l'Estat com quelcom imprescindible i inqüestionable, necessari per al funcionament d'una societat, fet que provoca que les persones s'identifiquen "nacionalment" amb aquest, defensen a ultrança la pàtria estatal i relacionen els interessos de l'Estat amb els seus.

Aquesta pràctica, que Michael Billig va anomenar 'nacionalisme banal', passa desapercebuda entre la població del territori on s'exerceix i fomenta, dia rere dia, la unitat de l'estat, podríem dir d'una manera més passiva. Tot i això, hi ha períodes que als estats no els val aquest nacionalisme de caràcter passiu i duen a terme una pràctica més directa. Un clar exemple són les dictadures. A l'Espanyol cal destacar, sobretot, la de Franco. Durant els anys 40 de dictadura, la repressió cap a la llengua i la cultura als Països Catalans va ser enorme, fet que va acabar, d'aquesta manera, amb un dels períodes més fructífers de la cultura catalana. Joaquim Molas va caracteritzar amb tres substantius la situació de la literatura catalana l'any 39: fragmentació, dispersió i substitució. Fragmentació entre l'exili i l'interior de la nació, ja que el compromís d'alguns intel·lectuals amb la República —com Pere Calders o Mercè Rodoreda— els va obligar a marxar a l'exili, mentre altres es van quedar als Països Catalans; dispersió, perquè els exiliats es van repartir per Europa i Amèrica; i substitució, perquè la literatura catalana es va enfrontar a un procés de substitució per la castellana i va ser reduïda a una simple expressió folkloritzant.

2) De la perifèria al centre: el nacionalisme burgès

La burgesia catalana, en termes generals, no s'ha interessat per la qüestió nacional, ja que ha vist garantits els seus interessos a través de les estructures de l'Estat espanyol. Malgrat tot, sí que ha participat en determinats moments en què el moviment independentista ha sigut nombrós. D'una banda, per a obtenir redit polític en un grup ideològic extens; de l'altra, per tal d'intentar controlar el moviment per por al fet que el moviment es pronunciara contra els seus interessos.

Des de finals del segle XIX fins a la dictadura de Primo (1923), l'Estat espanyol va viure un període convuls i inestable conegut com a Restauració. D'aquesta inestabilitat va voler traure'n profit la burgesia catalana a través de l'acció política i d'un moviment aparentment cultural, el Noucentisme. Una acció que anava encaminada a tindre més incidència en l'estat central pel que fa a l'àmbit politicoeconòmic, però que no pretenia cap trencament. A més, dins del territori català es volia aconseguir una societat cohesionada en temps inestables. Per a dur a terme aquesta tasca, el Noucentisme, a banda d'altres mecanismes, es va encarregar d'instrumentalitzar el llenguatge, a partir d'una xarxa d'intel·lectuals de la talla d'Eugeni d'Ors.

En l'actualitat, vivim immersos en l'anomenat 'procés sobiranista' també a Catalunya. Podem parlar, en la mateixa

línia, d'un viratge de la burgesia catalana cap a posicionaments independentistes en un context en què l'independentisme, que indiscutiblement avança pel pol esquerre de la política, pot fer trontollar els privilegis de les elits catalanes. L'aposta de la burgesia catalana, novament, no és altra que intentar reconduir els anhels de llibertat de tot un poble cap un model d'estat (ja siga espanyol o català) que no canvie les estructures socioeconòmiques actuals i que servisca per a garantir la cohesió social interna.

- 3) Construir des de les perifèries: cap a l'alliberament nacional
- En el punt 1 i 2 hem parlat de com influeix el centre espanyol i el projecte de centre català en la societat catalana. Tots dos projectes són centre perquè busquen obtindre o conservar el poder socioeconòmic, és a dir, els privilegis de classe. Tot això a partir, entre altres coses, de la ideologia nacionalista, la qual serà l'encarregada de garantir la pau social dins del territori estatal. El primer model, com a catalans compromesos en la llengua i la cultura catalanes el rebutgem de facto. El segon, tot i les expectatives que pot produir, també. Ens preguntem, com a poble català, què ens pot aportar la construcció d'un nou estat que no es plantege un canvi del model socioeconòmic actual Jordi Garcia Miravet Irene Klein Fariza que ens explota i ens oprimeix. També ens preguntem en quina posició quedem els valencians o els mallorquins en aquest procés. Al remat, suposa romandre a la perifèria. D'una banda, pel que fa a la relació burgesia (centre)-poble (perifèria); de l'altra, en l'àmbit nacional, Catalunya (centre) – altres territoris dels Països Catalans (perifèria). Entenem que ens hem de pensar com a perifèria com una cosa positiva, que planteja cara als models hegemònics del centre en l'àmbit polític i econòmic i que ens servisca per a construir uns Països Catalans horitzontals, confederalis i igualitaris.

Grilli, Giuseppe (Università degli Studi Roma Tre/RALB)

Gimferrer una veu, diverses llengües i el llenguatge de la imatge poètica

Amb la publicació del poemari "Per riguardo" Gimferrer afegeix una nova llengua al seu abast poètic, l'italià. Aquesta "forma" és una manifestació d'una etapa en la qual els poemes en català s'alternen amb els en castellà, expressió a la qual el poeta ha tornat després un cert temps en el qual la llengua "maternal" havia estat la modalitat essencial. La reflexió que proposo abraça el tema de la pluralitat de

la veu d'un poeta tot i no deixar de reflexionar sobre els aspectes de les identitat (lingüístiques si més no) del Jo.

Heinzer, Patrick (Universität zu Köln)

Nation-building a l'andorrana: Un anàlisi de l'andorranitat dins de Frontera endins

El principat d'Andorra es diferencia dels països al seu entorn malgrat que té dos coprínceps de dos països diferents, una pròpia constitució i que el *Manual Digest* de Fitter i Rossell indica una certa proximitat d'Andorra a Catalunya. Per això, aquesta comunicació intentarà aproximar-se al terme d'andorranitat, un terme que es debat actualment dins del país pirinenc. Com a aproximació al terme s'anàlitzarà la novel·la *Frontera endins* (2007) de l'escriptor andorrà Josep Enric Dallères. L'obra de Dallères ens mostra el canvi de la societat andorrana entre 1900 i 1993, l'any de la constitució andorrana. La protagonista principal de l'obra, la Manela, funciona aquí com a símbol d'Andorra. La comunicació es basa doncs en una anàlisi d'aquest personatge i el seu comportament amb respecte a l'andorranitat. També s'intentarà aclarir més i re-definir el terme tenint en compte els riscos i beneficis d'una aproximació teòrica.

Llanas, Manuel (Universitat de Vic/Universitat Central de Catalunya)

Verdaguer, Maria Àngels (Universitat de Vic/Universitat Central de Catalunya)

'...sólo cabezas castellanas...': la visió d'Espanya d'Ortega y Gasset i els ressons a Catalunya

D'ençà de la publicació d'*España invertebrada* (1921), Ortega s'implica de ple en el debat sobre el concepte d'Espanya. Partint de consideracions històriques i de reflexions sobre el caràcter dels pobles —unes i altres ben probablement heretades de l'idealisme romàntic alemany—, ben aviat esdevé el pensador més incisiu que, des de Castella i amb òptica explícitament castellana, segrega un cos teòric més innovador sobre el concepte de nació espanyola i sobre les nacions perifèriques, singularment la basca i la catalana. Així, declara obertament que el propòsit d'aquell assaig era "corregir la punteria del pensamiento político al uso" sobre aquestes qüestions, que emmarquen i expliquen, segons ell, la secular decadència espanyola.

En aquest sentit, capítols de la primera part d'aquell seu llibre com "Incorporación y desintegración", "Potencia de nacionalización", "¿Por qué hay separatismo" o "Tanto monta" aporten al debat entre centre i perifèria peninsular un seguit d'observacions volgudament

polèmiques i retòricament contundents que deixaran una petja duradora en diferents àmbits i sectors polítics. Cal tenir present, per exemple, que la seva noció d'Espanya com a destí comú va ser fagocitada pel feixisme espanyol, que la convertir en la seva definició d'"unidad de destino en lo universal". O que aquella famosa frase sobre el protagonisme castellà en la formació d'Espanya ("...hay razones para ir sospechando que, en general, sólo cabezas castellanas tienen órganos adecuados para percibir el gran problema de la España integral") ha tingut un recorregut tan llarg que ha arribat, ben vigent, fins a avui dia.

Contra el que —presumiblement i a primer cop d'ull— cabia esperar, les repercussions immediates a Catalunya d'aquest cos de doctrina —tan deliberadament provocatiu— no destaquen ni per l'abundància ni per la rotunditat de les reaccions. Aquest fet podria explicar-se pel fet que la dictadura de Primo de Rivera va ofegar tota possibilitat de controvèrsia pública, però hi ha també altres factors concurrents versemblants, com ara el prestigi intel·lectual d'Ortega i una aparent apatia i inhibició de l'opinió catalana d'aleshores per qualsevol contribució ideològica arribada del centre d'Espanya.

Un cop fixada, en síntesi, la posició orteguiana, la comunicació pretén resseguir les respostes sorgides a Catalunya, no tan sols arran de la publicació d'*España invertebrada*, sinó també del cèlebre discurs parlamentari d'Ortega amb motiu del debat al congrés dels diputats (1932) de l'Estatut català. L'examen d'aquelles respostes —tant a la premsa com en diferents assaigs— s'estendrà fins a la dècada de 1960, moment en què, per exemple, Gaziel dona a conèixer *La península inacabada* (1961) —tercer volum de la seva *Trilogia ibèrica*—, que, des del títol mateix, sembla interpretar la realitat peninsular discrepant de l'òptica orteguiana.

Lozano Sañudo, Belén (Universitat d'Alacant)

La influencia de la publicación de literatura catalana per a xiquets i la traducció dels clàssics de la literatura infantojuvenil al català al Noucentisme en la consolidació del sentiment d'identitat catalana

L'objecte del nostre article és estudiar les publicacions de literatura infantojuvenil en català en el Noucentisme, a principis del segle XX, moment en què el catalanisme va assolir un lloc fonamental. El procés de conscienciació com a col·lectiu va afavorir que es deixés de pensar en Catalunya com una simple regió espanyola per passar a considerar-la com una nació per ella mateixa <https://ca.wikipedia.org/wiki/Noucentisme>.

En aquest període es van començar a establir biblioteques públiques i al seu afany per acostar la literatura al poble, el

professionals (entendem professionals com reescriptors en el sentit que els hi dona Lefevere) és veuen confrontats amb la necessitat de establir-ne els criteris de tria per a configurar els seus fons i aquestes decisions seran fonamentals a l'hora de crear una identitat cultural.

Ens basarem en gran mesura en la teoria del polisistemes segons la qual els sistemes semiòtics de la comunicació humana, tals com la cultura, el llenguatge, la literatura i la societat poden i han d'estudiar-se com a sistemes interrelacionats. D'aquesta manera la ideologia imperant en un moment històric influirà de forma determinant en decisions com quines obres es publiquen i quines no, quines obres es tradueixen i quines no, com es tradueixen, quines lectures obligatòries es fan a les escoles...

En aquest període històric la preocupació per la pedagogia crea la necessitat de llibres, no sols escolars, sinó també de lectura, d'entreteniment per a completar l'obra de la escola. Es tracta per tant d'una època molt prolífica en què institucions com L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana van encarregar-se de publicar llibres de gran qualitat per a xiquets. A més a més van crear-se prou revistes especialitzades en aquest tipus de literatura, com ara "En Patufet" o "La Mainada".

És tracta d'una època amb importants autors de literatura infantil catalans com ara Carles Soldevila o Prudenci Bertrana i en què les traduccions de les millors obres universal per part de Josep Carner van veure la llum. Totes aquestes obres estaven destinades a la creació de una literatura infantil catalana de primer ordre i europeista.

Estudiarem entre altres les obres de la bibliotecària Teresa Rovira, filla del historiador i polític Antoni Rovira i Virgili, molt conscient de la importància dins del moviment de catalanisme polític de la producció i, sobre tot, de la difusió de llibres infantils per a la creació d'un nou model social i cultural. Aquesta estudiant al seu retorn del exili a França al 1958 va a començar a treballar a la Biblioteca Central (avui Biblioteca de Catalunya) i va investigar el fantàstic fons de llibres infantojuvenils en llengua catalana, recerca que la portarà a escriure la seua tesina inèdita *Noucentisme i literatura infantil* (1973).

En resum, analitzant-ne les endo i exotraduccions de llibres infantojuvenils publicats a aquesta primera part del segle XX, així com obres autòctones de llibres destinats a xiquets, tractarem de trobar-hi eixamples de la utilització de la literatura, pròpia i importada, per a la creació del model cultural i social de la Catalunya que es perseguia implantar-ne.

Marcillas, Isabel (Universitat d'Alacant)

Veus de frontera: cap a una didàctica de la catalanitat

Sense cap dubte la literatura esdevé un instrument potent per a construir la identitat; els mecanismes discursius que s'hi entren permeten bastir universos creatius que configuren noves formes d'entendre la pertinença a una societat concreta. Des que Francesc Candel va escriure, l'any 1964, *Els altres catalans*, per donar compte d'una Catalunya canviant, plural i diversa, construïda per onades migratòries de l'interior de l'Estat espanyol, els Països Catalans han continuat rebent immigració de caràcter transnacional, també transcontinental, amb el resultat d'una intensa barreja d'ètnies, cultures i llengües que, no obstant això, convergeixen en el desig de formar part de la comunitat catalana.

La literatura dels darrers anys constata aquestes circumstàncies socials a través de veus com la de Najat el Hachmi, Saïd el Kadaoui, Agnès Agboton o Francesc Serés. En aquest sentit, el treball que proposem s'aproximarà a la narrativa de tots quatre autors a través de textos que, en línies generals, presenten un marcat caràcter autobiogràfic i que indaguen al voltant del sentiment de desarrelament i de recerca d'una identitat híbrida que permeta als nous nadius no renunciar a les pròpies arrels.

Marqués Meseguer, Josep (Universitat de Perpinyà)

'El cosit' i 'el trencat' en l'obra de Jordi Pere Cerdà. Aspectes espacials en una literatura al centre de la frontera

La importància de la noció de frontera en l'obra de l'escriptor Jordi Pere Cerdà (1920-2011) podria venir donada pel fet que l'autor és, com ho indica el seu pseudònim literari, un dramaturg, novel·lista, escriptor i poeta "cerdà". Natural de l'Alta Cerdanya, aquesta és una comarca catalana, pertanyent avui dia a França i fronterera amb Andorra i Espanya, la qual forma conjuntament amb la Baixa Cerdanya (a Espanya) una unitat natural en tant que ambdues tracen una mateixa plana elevada única en tota la serralada pirinenca.

Tot i aquest condicionament geogràfic, l'interès pel límit, pel "trencat" en els termes de l'autor, s'erigirà en Cerdà fonamental per dos fets clau que determinaran plenament la seua vida i d'ací la seua obra: en primer lloc, el desvetllament del seu interès pel fet català (sobretot en els àmbits lingüístic i cultural) que el lligarà a uns territoris que depassen tot límit i limitació administratiu, i en segon lloc el seu interès per l'espai. És així com Cerdà, de manera continuada, se servirà de l'observació de la seua Cerdanya natal per construir una obra literària que s'empara no només de la seua població i dels quefers rurals sinó també de la fauna, de la vegetació

i de l'orografia com a elements vius, íntims i profunds, d'expressió de tot un món d'emocions i sentiments.

Són doncs tant el fet geogràfic cerdà i el fet cultural català (en tant que elements socials que situen sobre el mapa una unitat i alhora una situació de cruïlla) com l'articulació d'un llenguatge poètic ancorat en un espai i un territori ben definits allò que faran que la noció de frontera se situï al centre de l'obra de Jordi Pere Cerdà; no tant com un fet excepcional, sinó com un element propi del seu arrelament profund a una terra cerdana i (nord) catalana.

Des d'aquest marc, analitzarem diversos exemples de l'obra de Cerdà on l'estudi de l'espai pot ser significatiu, tot introduint conceptes clau com ara la distinció entre espai i lloc (Lefebvre, De Certeau), el no-lloc (Augé) i el limes (Carrera) des de l'observació metodològica que ens proposen la geocrítica (Westphal) i la geopoètica (White). Per fi, traçarem altres fronteres simbòliques que, a l'igual que observem en el pla més físic o geogràfic, poden ser del tot poroses en l'obra cerdaniana, com ara els límits segons el gènere, l'espai interior-privat i l'espai extern-públic o bé els gèneres estilístics conreats per l'autor.

Martí-Badia, Adrià (Universitat de València)

La qüestió identitària i el nom de la llengua catalana: els discursos entre centre i perifèria (1858-1906)

La qüestió identitària i el nom de la llengua catalana prenen una considerable importància al segle XIX arreu dels territoris catalanoparlants. En la primera meitat d'aquest segle naix la filologia romànica, de la mà de Friedrich Christian Diez (Badia i Margarit 1989: 7-8). Per a Diez, el català era una de les llengües romàniques i és amb aquest nom que s'esqueia de denominar-la. Aquests postulats foren rebuts i ràpidament acceptats a Catalunya, de la mà d'erudits com Antoni de Bofarull i de Manuel Milà. El primer publica al *Diario de Barcelona* l'article 'La lengua catalana', on ofereix una panoràmica del desenvolupament històric del català i el diferencia del 'llemosí' de les terres occitanes. El segon desmuntà el 1858 el 'llemosinisme onomàstic', en denunciar la impropietat d'aquesta denominació per a referir-se a la llengua catalana gràcies a la lectura de l'obra del nordcatalà Francesc Camboliu (Ferrando 2006: 213).

Així, amb la restauració dels Jocs Florals de Barcelona el 1859, els catalans erigien una plataforma que els permetia prescindir del tradicional llemosinisme onomàstic pel fet que ja disposava d'uns referents propis, nacionals i nacionalitzadors (Rafanell 1991: 35-36). Amb l'acceptació dels postulats de la filologia romànica, els catalans veuen satisfetes les seues aspiracions identitàries – primer amb el Romanticisme i després amb la Renaixença –, ja que amb el nom de

llengua catalana convergeixen el gentilici – catalans–, el nom del territori – Catalunya – i el nom de la llengua – catalana.

A les Illes Balears, les minories il·lustrades, generalment lligades a les de Catalunya, van acceptar aquests postulats filològics amb molt poques excepcions, gràcies a prohoms com Marià Aguiló i Tomàs Forteza.

Pel que fa a la Catalunya del Nord, la preservació popular del gentilici català ajudà a acceptar i estendre els esmentats postulats de la filologia romànica. En aquest sentit, són molt importants els treballs de l'historiador de la literatura Francesc Cambouliu, que fou el primer erudit en rebutjar el llemosinisme onomàstic el 1857 amb la publicació de *l'Essai sur l'histoire de la littérature catalane* (Jorba 1984: 207).

Tanmateix, aquests postulats filològics van xocar amb els sentiments identitaris de la majoria d'escriptors i erudits valencians, entre els quals 'no hi hagué cap plantejament de la identitat valenciana que no fos ahora espanyol' (Archilés 2007: 510). La identitat regional valenciana, doncs, s'hi identificava de ple amb la identitat nacional espanyola, 'fins al punt que podem afirmar que els valencians (d'altra banda com la resta de regions espanyoles) eren tant més espanyols com més valencians' (Archilés 2007: 517). Així, 'quan els intel·lectuals del Principat començaren a impugnar l'abstrusa teoria llemosinista, els felibres valencians adoptaren sobtadament una actitud recelosa i defensiva' (Cucó 1999: 46), i el llemosinisme onomàstic pervisqué més temps que a la resta de territoris de llengua catalana.

Les divergències entre catalans i valencians s'observen, entre d'altres, en escrits com els del català Antoni Careta i Vidal, que el 1875 publica l'article 'Bons recorts' al *Calendari Català* en què interpel·la directament l'escriptor valencià Constantí Llombart respecte al nom i la identitat de la llengua catalana. Aquest li replica des de les pàgines de *Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí* (1875: 11-18) defensant la conveniència de recórrer al nom aglutinador de Llemosí. De manera semblant, el 1881 Rafael Ferrer i Bigné justifica el mot 'llemosí' per a referir-se al conjunt de la llengua catalana. La polèmica es trasllada a Catalunya amb la resposta de Careta i Vidal des de la redacció de *Lo Gay Saber* amb l'article 'Lo catalanisme a València' (1882: 21-23) i la rèplica del corresposal valencià a *Lo Gay Saber*, Josep Bodria, en la mateixa revista catalana (1882: 60-61). El període que ens proposem analitzar s'inicia, doncs, el 1858, amb la publicació de l'esmentat article de Milà i Fontanals, i finalitza a principis del segle xx, quan es crea l'entitat València Nova (1904) – una escissió d'alguns membres de Lo Rat Penat com Josep Maria Puig i Torralva –, quan apareix la revista homònima (maig de 1906) i quan es celebra el i Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) a Barcelona. Amb la consolidació de la nounada entitat

valencianista, s'acaba la Renaixença valenciana i un llemosinisme insostenible, i s'enceta una nova etapa d'expectatives positives pel que fa a la consideració literària, social i política del valencià, i les relacions culturals entre els territoris de llengua catalana.

Martines Peres, Vicent (ISIC-IVITRA, Universitat d'Alacant/RALB)

El discurs identitari en la historiografia i la narrativa cavalleresca catalanes: la perifèria que esdevé centre

La literatura esdevé una peça clau en la constitució del discurs identitari, i, en la identitat mateixa del poble que la crea, rep i en fa tradició. En aquest sentit, la historiografia i la narrativa cavalleresca en català, especialment, la medieval i del Renaixement, ens n'ofereixen mostres excel·lents. La relació entre història i realitat, i el calibrat i emmotllament de la "versió oficial" de la Corona, a través de la crònica dels fets dels monarques de la Corona d'Aragó, com a models i exemples de cavallers i governants, esdevé una eina essencial en la mostra de models de bon regiment públic. Per fer-ho, les Quatre Grans Cròniques catalanes es valen també de referents literaris i culturals (tradició clàssica, Matèria de Bretanya, per exemple), en una "agenda" --no sempre oculta, i sí sempre conscient-- per equiparar i fer coherents els nostres reis amb els grans models de la tradició cultural i en nostre poble poc menys que com a "poble elegit". La mimesi literaria en les obres cavalleresques en català, no deixa de nodrir-se tampoc de grans referents literaris, i, alhora, també rep el cabal de fets històrics reals que, per memorables o estratègics quant a la història de la pròpia Corona o per al sentiment col·lectiu, s'empelten en les trames narratives, en les biografies dels cavallers protagonistes o secundaris i/o esdevenen símptomes de versemblança que fan més creïbles les ficcions. Tot això en pro de la naturalitat i naturalització d'un discurs identitari en pro d'una identitat comuna, pròpia i conscientment compartida.

Mira, Irene (Universitat d'Alacant)

Pàtria i escriptura: el País Valencià en l'obra de Vicent Andrés Estellés

En aquesta comunicació pretenem analitzar com es perfila el concepte de pàtria en la poesia de Vicent Andrés Estellés, tot fent especial atenció a les obres de la dècada dels anys cinquanta i a alguns poemaris del posterior *Mural del País Valencià*. L'objectiu de l'anàlisi és, a més, estudiar com evoluciona el pensament de l'autor en el terreny poètic pel que fa a la construcció nacional del País Valencià i quina repercussió té aquesta tasca en l'actual situació

valenciana. En l'obra de Vicent Andrés Estellés observem com la concepció de la pàtria evoluciona des d'un plantejament en abstracte, com el que trobem en el poemari 'Llibre d'exilis', inclòs dins *La clau que obri tots els panys*, escrit entre 1954 i 1957. Cap a un plantejament molt més concret que es materialitza en fer referència al territori del País Valencià explícitament en obres com l'adés citat *Mural del País Valencià*, escrit cap als anys setanta.

En aquesta evolució de la idea de pàtria assistim al passeig literari, i metafòric, que Estellés fa al llarg d'un conjunt d'espais que delimiten i estructuren la seua obra poètica. Aquests espais i conceptes van des de la casa com a lloc inicial de recer, la ciutat com a territori observat des dins, i la pàtria com a espai abstracte, però també la pàtria com a espai concret que s'encarna en el territori valencià.

Mitjançant una tasca detallista, Vicent Andrés Estellés inicia el camí de teixir una pàtria literària però també real a través de la seua poesia. Si bé observem que en obres com el *Mural del País Valencià* o el *Llibre de meravelles* els referents que apareixen són reals i representen llocs de la geografia valenciana que conformen tot un imaginari col·lectiu. És en les obres anteriors, les escrites durant els anys centrals del franquisme, que el desig que mou l'autor és el de construir aquests referents que conformaran la posterior pàtria. Versos com 'Un desig, el desig d'inventar-me una pàtria' (2014: 338) o 'Voldria tenir unes tisoires grans, i acuradament retallar una pàtria ideal, un paper' (2014: 338) són bona mostra de com s'inicia el camí que l'autor recorrerà per a teixir el concepte de pàtria i més tard el de País Valencià.

En els anys cinquanta Vicent Andrés Estellés es troba immers en una situació política desoladora pel que fa a la qüestió nacional i social, són els anys en els quals la maquinària estatal que el franquisme configurà funciona a gran rendiment. Tot provocant que els mecanismes de la censura i de repressió política estigueren força actius. Aquesta situació propicia que el poeta es veja en la necessitat de començar a configurar un univers identitari que l'aculla davant el sentiment de desnonament en què viu la cultura catalana al País Valencià de l'època i de retruc, ell mateix. Des d'un exili interior, Vicent Andrés Estellés comença a bastir els elements que anirà desenvolupant al llarg de la seua obra per a configurar la seua pàtria literària però també la seua pàtria real. La construcció d'aquesta pàtria suposarà el reflex en la literatura culta d'un discurs de construcció nacional i identitària que començarà a engegar-se al País Valencià a les darreries de la dictadura franquista.

Així, en un primer moment és la literatura la pàtria que acull el poeta per a més tard evolucionar cap a uns plantejaments polítics lligats a la conformació d'un discurs identitari valencià que Estellés farcirà de referents de tota mena. Des dels espais que transita

literàriament a les figures que pren com a mites fundacionals de la pàtria, Estellés teixeix amb delicadesa tot un discurs que serà un dels gèrmens de la identitat valenciana actual.

És per aquesta raó, que entenem que conèixer el camí conceptual que segueix l'obra de Vicent Andrés Estellés és fonamental per copsar la profunditat de l'obra d'un dels autors més importants de la literatura catalana contemporània però també és clau per a entendre el procés de construcció nacional que intermitentment ha viscut el País Valencià.

Eulàlia Miralles (Universitat de València/Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana)

Albert Rossich (Universitat de Girona/ILCC)

De les quatre barres a les flors de lis: variants d'autor i alineació política en el Vexamen de Francesc Fontanella

El 15 de març de 1643, Francesc Fontanella llegia el *Vexamen* en ocasió del certamen a sant Tomàs d'Aquino celebrat al convent de Santa Caterina de Barcelona. De la composició, de caràcter burlesc com demana un vexamen i que demostra la precocitat i l'ascendent de Fontanella en la vida cultural barcelonina de l'època (aleshores tenia 21 anys), ens n'han pervingut deu testimonis. Aquests testimonis presenten unes divergències remarcables que, molt possiblement, són degudes a la voluntat de l'autor, que va adaptar el discurs en funció del moment històric; així, en determinats versos, els símbols catalans (p. ex., les quatre barres) i els símbols de la monarquia francesa (les flors de lis) són intercanviables en funció dels testimonis, fet que demostra que la poesia tenia una funció social important i que podia modificar-se, canviar, d'acord amb les necessitats polítiques del moment. En aquest paper ens fixarem en les variants del *Vexamen* que fan referència, directa o indirecta, als esdeveniments polítics que van sotragar el Principat durant la Guerra dels Segadors, i les posarem en relació amb obres del mateix autor o amb altres composicions de la mateixa època, per assajar d'explicar-ne el significat i la cronologia, i mirar d'establir si són degudes o no a la mà de Fontanella.

Orazi, Veronica (Università degli Studi di Torino)

La trilogia sobre la identitat catalana (2011-2015) de Jordi Casanovas

Jordi Casanovas i Güell (Vilafranca del Penedès, 1978), és un pluripremiat dramaturg i director teatral, format a la Sala Beckett i a l'Institut del Teatre de Barcelona. Ha escrit més d'una trentena de peces i, recentment, una trilogia sobre la identitat catalana: *Una*

història catalana (2011), *Pàtria* (2012) i *Vilafranca. Un dinar de Festa Major* (2015), on aprofita el discurs teatral per delinear la seva visió dels factors i elements que configuren el perfil identitari català en constant redefinició i consolidació. L'anàlisi del tractament del discurs teatral, de la relació dialèctica entre els personatges, dels elements que l'autor considera com a característics de l'expressió identitària catalana i la peculiar manera de montar-los en les seves peces, ens permetran perfilar la seva personal concepció d'identitat (sempre plural i per això resultat d'un procés de negociació entre les parts implicades).

L'estudi de la trilogia es durà a terme tant tenint en compte la reflexió teòrica sobre el tema (Pallach, A., *La identitat catalana: el fet diferencial; assaig de definició*, Barcelona, 2000, etc.), com aprofitant les experiències crítiques aplicades a l'àmbit literari català (Buffery, H., *Theatre Space and Cultural Identity in Catalonia*, "Romance Quarterly", 53/3, 2006:195-209; Amo Sánchez, A.; Corrons, F., *Le théâtre catalan contemporain. Les ressorts d'un essor culturel récent: entre particularisme et désire d'universalité*, in González, M.; Laplace-Claverie, H. (eds.), *Minority theatre and Global Stage. Challenging Paradigms from the Margins*, 2012: 193-215; Arnau i Segarra, P. (ed.), *Identitat, literatura i llengua. Actes de la secció literària del XIX col·loqui Germano-Català*, 2006; etc.), a àmbits en un cert sentit 'afins' (com ara l'irlandès, l'austríac: Ryschka, B., *Constructing and Deconstructing National Identity: Dramatic Discours in Tom Murphy's "The Patriot Game" and Felix Mitterer's "In der Löwengrube"*, 2008, etc.) i en general a altres àmbits no majoritaris (González, M.; Laplace-Claverie, H. (eds.), *Minority theatre and Global Stage. Challenging Paradigms from the Margins*, 2012, etc.).

Oviedo Seguer, Jordi (Universitat Catòlica de València «sant Vicent Ferrer»)

La identitat nacional en l'obra de Vicent Andrés Estellés: "una enaltida condició"?

El treball que presentem forma part del segon dels eixos d'aquest 25è Col·loqui, el qual fa referència a 'La batalla de les identitats: discursos de centre i perifèria', en l'àmbit de la literatura.

Vicent Andrés Estellés, escriptor del segle XX al País Valencià, ha estat considerat per la crítica com el primer gran poeta valencià des d'Ausiàs March, no només durant els diferents períodes de la seua vida sinó també després de la seua desaparició l'any 1993, quan s'ha convertit de manera sòlida en un referent literari, cultural i nacional de plena vigència a tot l'àmbit de les lletres catalanes.

No debades, en el document marc d'aquesta segona secció, s'hi fa esment d'aquest poeta, en el sentit que es vincula la recuperació de la llengua literària obrada per Estellés amb el redreçament de la llengua en general i, en conseqüència, de la identitat i la cultura catalana, amb la particularitat de ser produïda des del País Valencià. D'aquesta manera, s'ha associat llengua i identitat nacional, com a portadora de "la veu del poble" o de "poble" en ella mateixa. Aquest és un dels trets que, segons Miller (1997) i altres autors, resulta imprescindible per parlar d'una nació o identitat nacional: el fet de posseir una cultura pública diferenciada que la dote, per tant, d'una identitat pròpia. Aquesta cultura pública s'articula a través de la llengua. Així mateix, la literatura, per la seua estreta relació amb la llengua i la tradició d'usos d'aquesta, esdevé un vehicle cultural de primer ordre en la construcció de qualsevol identitat nacional.

Així doncs, pretenem fer una revisió dels principals trets i elements que han convertit l'obra poètica de Vicent Andrés Estellés en una obra de referència per a la construcció d'una identitat nacional amb diversos punts respecte el centre del poder cultural i nacional: els que tenen a veure amb la relació entre Burjassot (el poble, la ruralitat, la infantesa), València i Barcelona (la ciutat, la civilització, la maduresa), i els que es relacionen amb una visió particular i pròpia de la catalanitat: del País Valencià i la seua relació amb Catalunya o amb els Països Catalans.

D'altra banda, observarem com el fet que s'haja vinculat el discurs estellesià a la construcció d'una identitat nacional en un context sociopolític concret, com el franquisme, ha condicionat la recepció i la projecció social d'aquesta obra; fins el punt que ha donat lloc –considerem– a lectures estantisses o monocromàtiques. Per contra, considerem que la producció d'Estellés es revela àmplia, diversa i amb múltiples direccions en el seu significat, com és propi d'una obra canònica, sempre oberta a noves interpretacions.

També, proposarem altres mirades que intenten superar el tòpic associat a una lectura reduïda de l'obra del poeta per mostrar-ne, en primer lloc, la particular condició compromesa ja des de les primeres etapes de la seua producció; en segon lloc, la diversitat de les fonts emprades com a influència per a la creació, com puga ser el cinema o la referència als clàssics i, per últim, la relació personal i cultural amb Europa així com dels poetes que han restat sota la seua influència d'ascendent literari.

En definitiva, es pretén ampliar el focus sobre la imatge de l'escriptor i, alhora, possibilitar lectures més àmplies que, de retruc, amplifiquen la seua capacitat literària per a la construcció d'una identitat – lingüística, literària, cultural i nacional – que siga útil en les noves coordenades que ens proposa el segle XXI. És a dir, es vol destacar l'autonomia de la literatura i, per tant, de 'lectures literàries'

sobre la poètica estellesiana i, alhora, la possibilitat de transferir aquesta qualitat a altres camps com la política o la representació social, que Estellés no dubtà en assumir en determinades ocasions.

Piquer Vidal, Adolf (Universitat Jaume I)

Identitats de frontera en la narrativa valenciana dels anys setanta

Entre les moltes coses que planteja el tardofranquisme i el canvi de règim de l'Espanya dels anys setanta, la recuperació de la identitat a través de moviments de reivindicació nacional i lingüística es reflecteix en una narrativa que, al País Valencià, suposa un trasllat parcial de models diversos (Angénot, 2010), procedents alguns de centres d'irradiació estrangers que van irrompre en el panorama literari hispànic i que van condicionar la confluència de la literatura enganxada amb uns models formalment trencadors.

Dins d'aquest context cultural, la qüestió de la llengua i de les diverses identitats juga un paper fonamental per entendre un debat dual entre qüestions com ara l'èxode camp/ ciutat (Piquer, 1992), heterosexualitat/ homosexualitat, catalanitat/ espanyolitat, marginalitat/ integració social (Malvido, 2004), religiositat/ agnosticisme (Seguí Trobat, 2007) , realisme/ avantguardisme (Robbe-Grillet, 1958; Bou, 1988)... en una dialèctica inserida sovint a les novel·les que es debatien entre aquestes opcions.

La visió del personatge literari que es construeix a partir d'aquest joc de contrast mostra un rerafons interessant per a l'anàlisi històrica que, creiem, convé realitzar amb un distanciament cronològic suficient per determinar els trets fonamentals del que va anomenar-se generació literària dels setanta.

Pons, Margalida (Universitat de les Illes Balears)

L'ús simbòlic del masoquisme com a correlat de la repressió identitària (victimistes i eufòrics en la creació catalana recent): una mirada des de la teoria dels afectes

Màrius Serra titulava un article publicat al digital *Núvol* el juny de 2015 "El victimisme ha canviat de bàndol". Es referia a la polèmica generada a Twitter quan el mateix Serra va *piular* fragments d'una conversa de Ferran Toutain (que hi oferia, segons el twittaire, una mostra de "victimisme antinacionalista") sentida per atzar a la terrassa d'un bar. En un text molt diferent per època i per pretensions, *El sadismo de nuestra infancia* (1970), Terenci Moix al·ludia al plaer infantil derivat de la lectura del martirologi cristià i del consum de certs còmics i pel·lícules que posaven èmfasi en la inflicció de càstigs —pocs anys abans, Moix havia publicat a la revista

Fotogramas una sèrie d'articles sobre el sadisme i el masoquisme en el cine que exploraven la mateixa línia argumentativa. El que crida l'atenció en els dos casos és la vinculació del masoquisme amb el subjecte de la subalternització (nacional en el cas de Serra, político-sexual en el cas de Moix). En aquesta comunicació pretenc reflexionar sobre les relacions complexes entre victimisme/masoquisme i discurs identitari català. Prenent com a referència preferent la poesia contemporània, m'interessa preguntar-me: *a)* com ha interactuat aquest discurs derrotista amb discursos més triomfalistes (la contraposició, per entendre'ns, entre la "dissortada pàtria" d'Espriu i l'eufòria de poetes com Carles Rebassa); *b)* si aquests discursos apunten cap a allò previsible (l'extinció en el primer cas, la perdurabilitat en el segon) o si s'hi produeixen girs inesperats (com ara la reivindicació del dolor com a força transformadora, prestant atenció a la tesi de Todorov segons la qual en la contemporaneïtat el discurs victimitista ha substituït l'heroic). Aquestes preguntes s'emmarquen en una recerca més àmplia sobre el concepte de subjectivitat i les manifestacions de nous subjectes en la creació catalana recent. Aquests nous subjectes (el desplaçat, l'objecte, la màquina, l'animal, el cíborg) es poden abordar des de punts de vista teòrics molts diferents, que van del posthumanisme fins a la teoria dels afectes. La present proposta s'adhereix a aquesta segona opció, però també té en compte les aportacions de Freud, René Girard, Deleuze, David Vilaseca, Josep-Anton Fernández i altres autors.

Rigobon, Patrizio (Universit  Ca' Foscari)

On acaba el desert i el món: reflexió sobre els "límits" a Eugeni Xammar i Gaziell

A partir del llibre de Piero Zanini *Significati del confine. I limiti naturali, storici, mentali*, (Mondadori, Milano 1997) voldria analitzar la funció "entre-fronteres", que sempre ha mantingut la cultura catalana, en la seva història. I ho far  sobretot considerant dos llibres que no són estrictament narratius sinó més aviat "reflexions morals i polítiques" amb formes textuals diferents: el primer, *Meditacions en el desert de Gaziell* (1946-1953), una mena de dietari que es va publicar per primer cop a Paris l'any 1974 i una conversa "periodística" o sigui el llibre *Seixanta anys d'anar pel món*, de l'Eugeni Xammar". Exilis interiors i exteriors, les relacions amb la cultura i la política castellanen marquen aquestes dues obres que dibuixen alhora idiosincràsies diferents amb arrels sovint comunes. La comunicació tractarà d'esbrinar les característiques tant de les unes com de les altres.

Salvador, Vicent (Universitat Jaume I)

Perifèries locals: literatura i identitat en un barri de València

El que s'ha denominat "gir espacial" ha incidit fortament en les humanitats i en les ciències socials, amb una aplicació notable als estudis literaris. Estudis com ara són els de Raymond Williams (1973), Bertrand Westphal (2007), Robert T. Tally (2013), o Enric Bou (2013), entre altres, configuren un marc teòric adequat per a realitzar l'anàlisi de la literatura amb una particular atenció a tot allò relacionat amb l'espai i els llocs. "Geocrítica" i "Estudis literaris espacials" són els noms més utilitzats per referir-se a aquesta línia de recerca literària. Els treballs que se n'ocupen poden partir de les realitats espacials o territorials (Tally) o bé prendre com a base inicial les obres literàries que contenen les representacions espacials (Westphal), però tenen en comú plantejar qüestions d'innegable interès actual com ara: a) la dialèctica entre centres i perifèries; b) les fronteres o límits territorials i la seva entitat psicosocial; c) l'imaginari construït per les representacions d'espais reals o ficticials; d) la relació entre cartografia i descripció verbal (Ryan 2014); e) la memòria històrica (personal i col·lectiva); f) finalment, els factors identitaris estretament vinculats a l'espai (concepte més general) i més en particular als llocs (espais específics, amb perfil propi i amb dimensions culturals).

Aquestes aproximacions al tractament de l'espai en la literatura susciten immediatament la vella qüestió de la *mimesis* i de la creació ficcional, és a dir de la relació entre els llocs reals i els llocs tal com apareixen representats o construïts per la imaginació literària. Per a Westphal, el referent i la seva representació són interdependents i fins i tot entren en interacció. L'escriptor és així un cartògraf creatiu i la seva creació contribueix a configurar l'imaginari social.

En el cas concret del Cabanyal (poblat marítim que va esdevenir barri de la Ciutat de València), l'espai referencial és un poblat situat entre el mar i l'urbs i separat d'aquesta per alguns quilòmetres d'horta que, amb el temps van anar escurçant-se a causa del creixement urbà i el desenvolupament dels transports. En conseqüència, va anar esborrant-se la frontera entre ambdós espais, però sense anul·lar el sentiment identitari de la població del barri. Es tracta d'un sentiment sustentat en factors rellevants com són l'ús majoritari del català local, la contraposició camp/ciutat (Williams 1973), l'orientació marítima de l'antic barri de pescadors i, en general, en una memòria històrica fonamentada en elements artístics (arquitectura modernista local, figures emblemàtiques de Sorolla i Benlliure...), consuetudinàries, folklòrics (cançons populars), rituals (processons) i literaris. Entre les obres literàries més rellevants com

a configuradores de les senyes d'identitat local, cal destacat un sainet d'Eduard Escalante (1872) i, sobretot, una novel·la en castellà del cicle valencià de Blasco Ibáñez (1895).

En les darreres dues dècades, la política municipal del govern de la ciutat (conservador i lligat estretament a l'especulació urbanística) ha donat al barri un tractament humiliant de perifèria – una perifèria utilitzable de manera interessada – i ha actuat insistentment amb el propòsit de degradar i despersonalitzar el Cabanyal a fi de convertir-lo en una zona de pas des de la capital cap a les platges turístiques.

Va ser molt forta la reacció d'una gran part de la població contra aquesta política que implicava un procés de *desidentificació* del barri en una via d'acostament cap a la anonímia deshumanitzada dels *no-llocs* en el sentit de Marc Augé (1992). El canvi de govern municipal ha apaivagat momentàniament aquestes protestes, tot i que la problemàtica no està encara resolta de manera definitiva. Aquesta comunicació se centrarà principalment en el paper de diversos textos paraliteraris i multimodals (cançons, calendaris, vídeos...) i en les dues obres literàries esmentades: el sainet d'Escalante, que té una finalitat merament costumista i jocosa, i, per altra banda, la novel·la de Blasco Ibáñez (Boira & de la Llave 1988), que malgrat la seva escriptura en castellà, conserva petges i referències a la parla local i, sobretot, inspira un fort sentit de denúncia i reivindicació social (conflictes de classe entre la perifèria marinera i el centre de l'urbs, de caràcter eminentment burgès). La rellevància que prenen, en aquest context, les figures de personatges femenins estableix sens dubte un precedent simbòlic del que va representar en les dues darreres dècades la contraposició, semiòticament productiva, entre l'arquetip de la cabanyalera lluitadora i la poderosa alcaldessa de la capital, enderiada en la transformació degradadora i interessada de la identitat del barri.

Santos-Sopena, Òscar O. (Universidad Antonio de Nebrija)

Identitat, formació i maduresa de la llengua i cultura catalana: el prehumanisme de Ramon Llull

La llengua catalana al segle XIII i XIV és l'objecte, el canal, el missatge i el mitjà que promou el conreu d'una llengua literària i ideològica que s'apropa al marcat sentit identitari, como senyala acertadament la convocatòria per aquest congrès. Aquest estudi pretén il·luminar les influències culturals, històriques i filosòfiques en els estudis catalans d'aquests segles. Es volen estudiar els vincles existents entre l'Edat Mitjana i les idees prehumanistes al Mediterrani i que serveixen com a pont entre les diferents civilitzacions i cultures a l'època de teòleg Ramon Llull (Palma de Mallorca, 1232-1233 –

Tunis, 1315-1316). Aquest estudi demostra l'existència d'una identitat cultural forta a partir de la noció del prehumanisme català i la seva importància per a les cultures ibèriques, i per tant conduirà a una millor comprensió i enteniment del que posteriorment anomenarem Humanisme català, un enfocament de metodologia compatista i desconstructivista.

Soler, Abel (Universitat de València)

Borgonya i l'Imperi Alemany en la novel·la cavalleresca Curial e Güelfa. El centre d'Europa vist des de la perifèria

La novel·la cavalleresca *Curial e Güelfa* és un producte cultural perifèric, redactat a Itàlia en una cort, la napolitana d'Alfons el Magnànim, perifèrica, que tenia el català – un idioma “perifèric” – com a llengua d'ús predominant. Els pintors preferits del rei eren flamencs i, en l'autor anònim de la novel·la manifesta la seua fascinació per la cavalleria borgonyona, representada per personatges com el duc (Felip III el Bo), els senyors de Bergues i Saint-Georges, el duc alemany de Kleve, etc. Tant el Sacre Imperi, com els ducats de Baviera i Àustria, el regne d'Hongria i altres estats centreeuropeus, es troben ben representats en la novel·la. Sens dubte, el desconegut escriptor coneixia molt bé les corts, la diplomàcia i els ambients aristocràtics del cor del continent.

Vall i Solaz, F. Xavier (Universitat Autònoma de Barcelona)

Discursos existencials sobre la col·lectivitat

En la filosofia, la tendència hegemònica és l'essencialista, per bé que amb diverses concepcions de l'essència. Predomina també en el pensament identitari català, amb propensió idealista, malgrat importants aportacions positivistes, entre les quals destaca *Lo catalanisme* (1886), de Valentí Almirall. Les filosofies de l'existència (amb l'apropiació sartriana de l'existencialisme, refusada per la majoria d'autors que hi han estat adscrits) pretenen superar l'idealisme i el positivisme des de la fenomenologia.

El seu ascens, que culmina a la postguerra, contribueix a la fonamentació de la qüestió nacional en nocions com 'existència' (*Dasein* i *Existenz*), 'situació', 'estranyesa', 'absurd', 'llibertat', 'alteritat', 'revolta', 'compromís'... Heidegger va ressaltar l'*In-der-Welt-Sein* i el *Mitsein*. Segons remarca Jaspers, les situacions límit (*Grenzsituationen*) ens formen. Per a Sartre, com que l'existència precedeix l'essència —principi negat, en canvi, per Camus—, l'home es fa, condemnat a la llibertat i cridat a l'*engagement*. Per tant, el caràcter s'anirà construint en relació amb la nacionalitat, però no

d'una forma preconcebuda, sinó segons la interacció de l'individu amb les circumstàncies, per dir-ho orteguianament.

De totes maneres, Beauvoir en l'article 'L'existentialisme et la sagesse des nations' (1945), del qual pren el títol el llibre en què es recull (1948), replicant les crítiques a l'existencialisme, ja va assenyalar que algunes evidències remarcades per aquest corrent formaven part de la saviesa popular. D'altra banda, és difícil determinar les abundants fonts, que poden procedir de camps molt diversos, més enllà de la política i la filosofia (la història, l'economia, l'antropologia, la sociologia, la psicologia, la filologia...). Els autors qualificats d'existencialistes tendeixen a accentuar, per motius històrics (com la voluntat de reconstrucció després de la II Guerra Mundial i la pugna entre capitalisme i comunisme), a més dels personals, l'afany de transcendir l'esfera individual envers la col·lectiva, confluint amb altres corrents, especialment el cristianisme i el marxisme.

Pel que fa en concret a la qüestió nacional, ens podríem remuntar a les relacions de Kierkegaard amb Dinamarca, però almenys cal destacar les de Heidegger i Jaspers amb Alemanya, marcades per les seves actituds divergents envers el nazisme. Sartre —si bé, juntament amb Beauvoir, havia caigut en una visió hispànica tipista— traslladant el compromís anticolonial a l'interior de França, va prologar *Le Procès de Burgos* (1971), de Gisèle Halimi, va impulsar un número de *Les Temps Modernes* dedicat a les 'Minorités nationales en France' (agost-setembre de 1973) i, tot i vedar l'edició dels seus llibres a les dictadures ibèriques, va permetre que la seva autobiografia *Les mots* (1964) es publicés l'any següent en català (traduïda per Josep M. Corredor), abans que cap altra versió peninsular. A diferència seva, l'algerià Camus, que diluïa la seva ascendència menorquina en estereotips espanyols, es va mostrar menys sensible envers les nacions oprimides pels Estats, encara que va col·laborar en la traducció de poemes de Joan Maragall per Víctor Alba al francès i en altres iniciatives catalanes, a més de mantenir correspondència amb intel·lectuals catalans. Arran de l'ambientació hispànica de la crítica al totalitarisme en la seva peça *L'état de siège* (1948), Camus va haver de defensar el seu arrelat antifranquisme contra Gabriel Marcel, que el 1968, en una conferència a l'Institut Francès de Barcelona, va manifestar, segons algunes cròniques de l'època, que, en veure ballar sardanes sortint de missa de la catedral d'aquesta ciutat, va tenir la sensació que encara existia 'contento'.

S'analitzaran alguns autors catalans que, sense considerar-se plenament existencialistes, aborden la qüestió nacional des de plantejaments en part existencials: Josep Ferrater Mora (Barcelona, 1912 - 1991), Humbert Pardellans (Sitges, 1914 - Jaca, 1968), Josep Maria Castellet (Barcelona, 1926 - 2014), Manuel de Pedrolo (L'Aranyó, 1918 - 1990), Maria Aurèlia Capmany (Barcelona, 1918 -

1991) i Joan Fuster (Sueca, 1922 – 1992). A excepció del segon, han estat bastant estudiats i se'n coneix força tant la relació amb l'existencialisme com el pensament polític. Es podria parlar de molts altres que plantegen també existencialment aspectes nacionals, no sempre tampoc per influència existencialista.

Els exemples triats mostren, a més, diverses posicions, a l'exili o a l'interior, envers el fet diferencial català, que, emmarcades en l'actitud política i social generals, a vegades evolucionen. La repressió franquista va limitar força, però, la teorització nacional. També es podien sentir coaccionats els exiliats que pensaven tornar o els autors que col·laboraven en publicacions estrangeres des de l'Estat espanyol i, òbviament, les obres escrites a l'exili havien de passar censura si s'editaven o reeditaven sota el franquisme.

Amb tot, la perspectiva existencial ja afavoreix que les referències nacionals siguin més implícites, transcendint les peculiaritats (en especial, defugint el pintoresquisme) a la recerca de la condició humana. Contribueix també a la desmitificació d'estereotips nacionalistes, en propugnar un universalisme que no desfiguri la individualitat. Fins i tot, s'arriba a rebutjar el terme 'nacionalisme' o, si més no, a acceptar-lo solament com a reacció defensiva. Tanmateix, els plantejaments existencials reincideixen, a vegades, en cert essencialisme, més enllà de la constatació de fets obvis o demostrats.

La inclinació a plantejaments existencials, sense excloure altres influxos ni constituir pròpiament un moviment orgànic, potencia el component ètic del discurs identitari, sovint reclamant el respecte a la llibertat de l'altre (a vegades, apel·lant a la descolonització política i cultural). La crítica o la defensa d'un nacionalisme essencialista continua vigent, generalment ja amb altres referents, encara que, esporàdicament, ressurgeixen enfocaments existencials.

Vallés, Santiago (Universitat de València)

L'obra identitària d'una revista literària: Taula de Lletres Valencianes

Aquesta comunicació analitza l'espai de centralitat que tant A. Pizcueta com *Taula de Lletres Valencianes* jugaren en el moviment de represa identitària que Sanchis Guarnier va batejar amb el nom d'una Segona Renaixença. Des de l'octubre de 1927, en què aparegué el primer número de *Taula*, fins a la tardor de 1930, aquesta publicació assoleix, de la mà de Pizcueta, un protagonisme que sobrepassa, amb escreix, el clos literari per a projectar-se com a plataforma de debat al voltant de les infraestructures culturals i la seua articulació com a base del discurs identitari del valencianisme polític dels anys de República.

Aquesta aportació permet resseguir una de les etapes més decisives del procés de conscienciació identitària que, al País Valencià, tingué una revista literària com *Taula* en el primer terç del segle XX. A falta d'un moviment com el Noucentisme, *Taula* i Pizcueta tractaren d'aglutinar al voltant d'una sola publicació gran part de les aspiracions que a Catalunya s'havien aconseguit amb l'obra de la Mancomunitat. Fet i fet, és una bona oportunitat per a poder respondre a alguns dels interrogants plantejats el marc conceptual de la Secció de Literatura del Col·loqui i alhora entendre millor un dels episodis més transcendents de la gènesi de la dialèctica del discurs identitàri en perspectiva històrica.

Valsalobre, Pep (Universitat de Girona/ILCC)

Castañó, Marta (Universitat de Girona/ILCC)

De l'origen central a l'afirmació perifèrica. Estratègies de consolidació d'una literatura barroca culta

La historiografia catalana ha vinculat tradicionalment la literatura barroca produïda al país amb els models literaris castellans. I això és ben cert, per bé que, com es demostra darrerament, els escriptors catalans barrocs estaven atents també a altres tradicions, llegien altres textos. L'exemple més clar d'això és, segurament, el de Francesc Fontanella, en l'obra del qual, al costat de Garcilaso, Góngora o Calderón (i avui hi afegim Lope i Ercilla) s'hi detecten models francesos (Racine i el teatre parisenc dels anys 30-40 del Siscent) i italians (Sannazzaro, Guarini, Vida, Tasso, Ariosto), a banda dels clàssics, esclar. En paral·lel a l'acceptació plena dels models castellans (que podríem considerar el centre irradiador dels models literaris principals), sorgeixen propostes paradoxals que en ressalten no solament la diferència (allò que en podríem dir la *perifèria* marcada) sinó que proposen alternatives idiosincràtiques dins d'aquesta mateixa tradició que no són compartides pel centre; que *no poden* ser compartides. Això darrer es configura, doncs, com una marca d'*identitat*. En podem identificar diversos exemples. És el cas dels textos poètics fets amb monosíl·labs (des de la segona meitat del segle XVI fins al XIX), determinats artefactes de rimes exclusives del català i també—malgrat els ressos de submissió lingüística de què generalment se'ls 'acusa'— els textos de doble o triple lectura (català i castellà; català, castellà i llatí).

Dins d'aquesta mateixa dinàmica d'apropiació dels models del centre per transformar-los en una característica molt personal i definitiva—i no pas en una repetició sense substància—hi ha un aspecte de l'obra fontanellana que ofereix una singularitat manifesta. Ens referim al conjunt de poemes coneguts com *giletetes*. Les darreres investigacions apunten que el personatge de Gileta prové d'una

tradició poèticomusical castellana de temàtica pastoral, amb textos populars i/o cultes però música cortesana, que neix i es desenvolupa al llarg del Siscent. És el gènere anomenat *delstonos humanosen* que excel·leixen músics cortesans com Juan Hidalgo i José Marín. En aquests textos apareixen les pastores Gila i Gileta a vegades en un context rústic i d'altres en un context arcàdic; fins i tot alguns dels textos destaquen pel contingut conceptual o de caire petrarquista. En canvi, el nom de Gil i Gilet sembla provenir de la lírica hispànica més popular com a nom prototípic per a caracteritzar un pastor inoportú amb certes limitacions intel·lectuals, però grans dots per la dansa. Sens dubte, Fontanella va partir de la primera de les dues tradicions i, capgirant-la en tots els sentits i formes, en va construir un cançoner líric amorós culte molt personal. El poeta català va seguir, possiblement, els passos dels *Romances de juventud* de Lope de Vega que parteix de la mateixa tradició dels *tonos humanos*. Lope en va fer una reelaboració culta i personal que recorda al cançoner petrarquista, des d'una màscara morisca o bucòlica.

Però, més enllà de constituir-se com un desenvolupament original d'uns elements aliens, el cançoner a Gileta esdevindrà a la llarga una mena de marca identitària usada per definir una tradició barroca culta 'autòctona', percebuda com a no dependent dels models castellans. Així, quan la tradició dels *tonos humanos* s'exhauria a Castella a començament del XVIII, justament era aquest sector de la poesia fontanellana el que seria percebut com el més característic de la seva poesia, el més personal i, per això, el que va rebre una atenció principal en el que podríem anomenar com a estratègia de consolidació d'una tradició barroca culta. Aquesta proposta resisteix i proclama, a costat d'altres produccions, una literatura culta de qualitat enmig de la progressiva especialització de la literatura catalana en gèneres menors i temes de caràcter més popular i principalment còmics així que avança el Setcent i entrem al Vuitcent. En efecte, una de les vies de sosteniment del record d'una literatura culta i ambiciosa és la important transmissió poètica de l'obra fontanellana i específicament del sector de poesies a Gileta (en forma de cançoner singular), però sobretot les diverses imitacions que es fan d'aquest sector específic de la seva lírica al llarg del XVIII i, un cop accedeix a la impremta, la selecció ben significativa que en el pas del XIX al XX difon Josep Bernat i Duran.

Les *giletas* conformen un dels blocs de l'obra de l'escriptor que més es va difondre en la tradició manuscrita, i fins i tot en alguns dels manuscrits unitaris importants consten d'una portada pròpia. Es van transmetre com un bloc a part de la resta d'obra fontanellana, perquè es podien llegir com un cançoner independent i aquest fet en va afavorir la recepció. Per exemple, és un dels conjunts poètics que compta amb més testimonis, aproximadament uns sis manuscrits per a cada poema, tot i que en alguns casos el

nombre s'incrementa, i en algunes ocasions fins i tot trobem dues versions d'un poema en el mateix manuscrit.

Aquesta generosa transmissió no es va cenyir exclusivament a la tradició manuscrita, sinó que les dues primeres antologies amb textos fontanellans del segle XIX també van escollir majoritàriament aquestes poesies. Ens referim a l'edició impresa de les obres de Vicent Garcia del 1840 (amb vuit poemes de Fontanella) i l'antologia fontanellana publicada per Josep Bernat al 1899. En aquest darrer cas, la selecció apareix fortament desequilibrada a favor del conjunt protagonitzat per Gileta (més del 80% dels textos). En tot cas, l'aparició de la proposta editorial del crític teatral, assagista i historiador del teatre català sobta en un moment en què ja s'ha consolidat la visió més negativa del període barroc dins del ja prou pejoratiu de Decadència.

Finalment, el conjunt poètic de Fontanella va donar lloc a un conjunt d'imitacions de les *giletas* que s'han conservat en tres manuscrits. La majoria d'aquestes segueixen la línia de l'original: són de temàtica amorosa, presenten una màscara bucòlica i mantenen el nom de Gileta per a la dama (si bé canvia el de l'enamorat), a més de mostrar la mateixa varietat mètrica-estròfica.

Zalbidea Berenguer, Alaitz (Universitat de València)

Llengua i nació en Nicolau Primitiu Gómez Serrano

La particular manera amb què Nicolau Primitiu, bibliòfil valencià del segle XX, va referir-se a la llengua compartida per balears, catalans i valencians (bacavés) no va ser sinó un intent més perquè els valencians superessen les reticències onomàstiques que sempre havien mantingut envers el mot "català" o "llengua catalana" per denominar la llengua pròpia. Aquesta pretesa, però, no va tindre l'èxit que s'esperava i restà oblidada. Però per a ell, aquesta "qüestió de noms" va molt més enllà del simple mot esmentat: en gairebé tots els seus escrits aposta per un reviscolament no sols cultural i lingüístic, sinó també polític, d'allò que ell anomena "confederació bàleo-catalo-valenciana", "bacavesa" o derivats.

Llavors, què entén Nicolau Primitiu per llengua i nació? Era realment un exponent de la catalanitat al País Valencià? Què és per a ell ser nacionalista o de quina manera s'ha de donar rumb al nacionalisme? Totes aquestes preguntes les podem resoldre fent una ullada analítica als seus dietaris, que suposen els escrits de caire més íntim i sincer de tota la seua obra, més concretament la primera part del primer volum inèdit que trobem enquadrant, el *Varia I*, que va escriure durant els anys 1934 i 1935. Aquest volum constitueix una miscel·lània de temes entre els quals trobem vindicacions de caire patriòtic i fins i tot lliçons sobre nacionalisme i llengua, en què ens

dóna compte del seu pensament gràcies a l'estret lligam que estableix entre ambdues disciplines. Mots com País Valencià, Regne, llengua valenciana, llengua bacavesa o bacava, estat, confederació, nació valenciana... així com també les divisions de nacionalismes que hi esmenta, ens fan preguntar-nos quins són els límits lingüístics i nacionals de don Nicolau i, en definitiva, el seu posicionament en aquest tema.

El nostre estudi pretén, doncs, donar resposta a tots aquests interrogants i sobretot dotar de significat a la figura de Nicolau Primitiu. Tot i que ha estat un personatge controvertit i ple d'interrogants, no deixen de ser admirables la seua capacitat d'escriptura i el compromís que va tindre amb la llengua i nació dels valencians. Precisament aquestes són les raons per les quals el nostre estudi pot interessar enormement al lector. El fet que un home conservador (apolític, solia dir ell, però de costums dretanes) i burgés s'interessés d'una manera tan sentida i profunda pel seu poble, el País Valencià, és d'absoluta admiració; i més encara quan, en contextualitzar la seua figura, se'ns presenta com un personatge peculiar, auto-didacta i la pretensió principal del qual era el recobriment nacional dels seus conciutadans, cosa per la qual constantment es lamentava. Aquest enaltiment de la nació de què ell parla s'entremescla amb coses tan paradoxals com la negació del mot català per referir-se a la seua parla alhora que defensa la unitat de la llengua i la necessitat de confederació amb la resta de terres amb què comparteix llengua. No reconeix, però, un origen català de la "llengua valenciana".

El lector podrà endinsar-se en la figura d'un home que mostra ambigüitats a l'hora d'establir els límits nacionals, cosa que pot aportar noves visions al discurs de la perifèria ibèrica dins de la batalla de les identitats.